

Gabriela POPESCU

Un monolog emoționant

Copilul din spatele ochilor de Nava Semel este un text nu doar emoționant (în priză directă), ci și inteligent și profund. O notabilă convertire a unui „caz” și a unei situații-limită legate de boală – într-un prilej de reflecție morală asupra liniei fine dintre patologie și normalitate, asupra resurselor maternității, asupra fațetelor omenescului și valorilor alterității.

Acestea au fost impresiile pe care mi le-a lăsat *Copilul din spatele ochilor* de Nava Semel încă de la prima montare românească a acestei piese (mult tradusă și reprezentată și pe alte meridiane): cea de la Reșița, semnată de Kemal Bașar și având-o ca minunată interpretă pe Mălina Petre.

Am încercat același sentiment al valorilor generoase umane și estetice, ale monologului dramatic al Navei Semel, urmărind, mai nou, spectacolul regizat de Liana Ceterchi (căreia îi datorăm atât „descoperirea” pentru noi a textului cât și traducerea lui nuanțată și sensibilă).

Cei care se îndreptau către Sala Studio a Teatrului „Nottara” puteau afla, încă din foaier, ceva despre Sindromul Down. O mică expoziție familiariza privitorul cu specificul și manifestările acestei maladii. O boală genetică provocată de un

blestemat cromozom în plus, care duce la o deformare congenitală a feței (ochii bridati) și la unele deficiențe intelectuale. Statistici, articole de ziar, imagini evocau demersuri terapeutice ce se pot solda cu prelungirea vieții „mongoloizilor”. Dar accentul cădea pe sprijinul acordat celor atinși de sindrom pentru a-și atenua handicapul, pentru a-și ușura adaptarea, pentru a străbate barierele de mentalitate și pe cele sociale.

Această inițiativă documentară mi-a întărit impresia pe care am avut-o la primul contact cu scrierea autoarei israeliene. Și anume că la originea impulsului creator s-ar afla o experiență personală dureroasă. Am crezut, cu alte cuvinte, că piesa „transcrie” (eventual, după o foaie de observație clinică și morală, după un jurnal de veghe și de luptă) o încercare cu caracter autobiografic.

Ei bine, m-am înșelat. *Copilul din spatele ochilor* nu este „autoficțiune”. Așa cum am aflat chiar de la Nava Semel, care a participat la premiera de la București (prilej de a reveni pe meleagurile românești pe care s-au născut părinții săi), ea nu a trecut printr-un atare infern și purgatoriu. Mamă a trei copii normali, „reușiți”, cunoscuta prozatoare și dramaturgă a compasionat, este adevărat, cu preocupările unei prietene care avea un copil mongoloid. Dar piesa despre care vorbim este oferta unei scriitoare adevărate, capabilă să obiectiveze incitant, într-un univers ficțional, trăiri ale altora. Iar textul său, bogat în imagini puternice suscită, dincolo de interesul pentru o anume experiență umană-limită, o meditație morală și psihologică mai amplă și substanțială.

E cu atât mai uimitor, deci, finețea cu care scriitoarea surprinde șocul Thelmei (protagonista monodramei), atunci când află, imediat după naștere, că primul său copil este „diferit” de ceilalți. Piesa începe în momentul în care Yotam trebuie să meargă la școală (o școală pentru copii normali, ceea ce reprezenta o imensă provocare și sursă de tensiune pentru el și mama lui). Din acest prag tensional, Thelma *rememorează* trăiri și impasuri cu care s-a confruntat de-a lungul a șase ani. Urmărim, pe firul narațiunii, lupta cu nenorocirea, înfruntarea unor reacții proprii sau ale celorlalți. Dar, mai ales, aș spune, suntem în situația de a reflecta la *conceptul de normalitate și la cel de prejudecată. La valorile pe care le pot avea ființe care sunt „diferite” de noi.* (Yotam înțelege totul, este extrem de sensibil, viața lui afectivă e bogată, iubirea cu care răspunde la atenție și afecțiune – imensă și înduioșătoare). Dintr-o literatură de „caz” piesa Navei Semel devine o convingătoare pledoarie pentru bogăția trăirii și acuitatea simțirii oricărei ființe umane; o convingătoare relevare a resurselor compensatorii de care dispun cei care sunt „diferiți”. O splendidă apărare a formelor alterității.

Monologul capătă expresivitate în viziunea regizorală a Liane Ceterchi, ceremonialul teatral impresionează atât prin simplitatea, cât și prin bogăția registrelor și expresivitatea imaginilor sale. Este pregnantă sugestia faptului că povestea vine din trecut în prezent, pe firul memorării, dar și din adâncurile sufletești zbuciumate. Că e stimulată de un moment crucial pentru lupta mamei și fiului cu adversitatea celor din jur. Pe această dominantă – deși fragmentate, componentele epice capătă fluentă și nerv (într-o structură ce o amintește pe cea cinematografică, în care dramaturgia luminii își are rolul ei). Cu deosebire inspirată este sugerarea tribulațiilor sufletești prin relația interpretei cu obiectele (scenografia spectacolului este semnată de Adriana Raicu). Și e uimitor câte situații, câte stări pot fi sugerate cu o simplă fâșie de pânză, cu un scaun răsturnat în fel și chip ori, mai ales, prin ~~mobilitatea~~ mobilitatea chipului lăsat liber sau acoperit de cascada părului.

Singură pe scenă cu drama și gândurile ei, *Thelma* – Gabriela Popescu reface puternic și tulburător trăirile eroinei. Actrița trece cu brio, cu exemplară energie, cu ardentă susținere interioară proba unui rol de intens dramatism, mult deosebit de cam tot ce a jucat până acum. Asistăm la un *one woman show* pe cât de performant pe atât de emoționant.

Referindu-se la diferite interprete ale acestui rol – de la Londra și Varșovia, din Tel Aviv sau Washington –, Nava Semel ne-a mărturisit că a observat, de fiecare dată, o altă cheie a rolului. Ei bine, Gabriela Popescu, evocând un evantai larg de reacții și atitudini contradictorii, multiplică perspectivele abordării rolului. Dominanta jocului ei, în care este loc pentru mai mult „aer” și mai multă „lumină”, rămâne însă tensiunea sufletească și încordarea nervoasă a eroinei. În frenezia memorării sunt retrăite, cu un patetism bine supravegheat: șocul, durerea, disperarea înfruntării realității, neliniștea inevitabilei întrebări: „De ce să mi se întâmple mie acest blestem?”, amărăciunea înregistrării reacțiilor celorlalți, revolta împotriva sorții și divinității? Rămânem, mai ales urmărind jocul Gabrielei Popescu, cu „spectacolul” unui sentiment al dragostei materne de nestăvilit. Și este remarcabil modul în care actrița transmite, în cele din urmă, revelația copilului sensibil și plin de iubire – elogiul al minunii care rămâne *viața*.

Asociația IF... DACĂ... PENTRU FEMEI, în parteneriat cu ArCuB și Teatrul „Nottara” – Copilul din spatele ochilor de Nava Semel. Traducerea și regia: Liana Ceterchi. Scenografia: Andreea Raicu. Cu: Gabriela Popescu.

Sfârșit de partidă cu Nádas și Bocsárdi

Sala Studio a Teatrului de Comedie a găzduit recent premiera spectacolului regizat de László Bocsárdi cu *Înmormântarea* de Peter Nádas. Dramaturgul (însoțit de distinsa traducătoare care este poeta Anamaria Pop) a onorat cu prezența sa premiera pe țară de la București.

Unul dintre cei mai importanți scriitori maghiari de azi, autor de romane, piese de teatru, eseuri, fost disident, Nádas este un creator tradus premiat, supralicitat mediatic, mai ales în Occident. Piesa prezentată la Comedie face parte dintr-o trilogie, a fost scrisă în 1980, și este, evident tributară unor modele și unui gen de teatru care era novator în acea perioadă.

Comparat cu Thomas Mann, cu Robert Musil etc., Nádas cel atras de teatru se trage, evident, din „mantaua” lui Beckett și a lui Ionesco. Adică din propensiunea celui care a conceput *Sfârșit de partidă* pentru reprezentarea angoasei cu care omul află (prima descoperire a sa cu adevărat revoluționară – după unii filosofi), că este muritor. Dar și din preferința autorului *Cântăreței chele* pentru dansul în doi în vremea „jocului de-a măcelul”, și îndeosebi din modul în care acesta dinamitează tragicul prin absurd, grotesc și deriziune. Nádas nu e însă un epigon, ci un scriitor care, integrându-și organic modelul, trăiește până la os, cu ardență, stări abisale și le restituie ca atare.

Înmormântarea e un text dificil prin vagul referințelor. O piesă care face situația-limită cu atât mai surprinzătoare atunci când, pe dominantă ei de spectacol al angoasei existențiale – în țesătura ei de generalități și abstracțiuni – erup mărturisiri ce țin de o altă poetică, mai directă, mai fierbinte, lirică sau scânteiază, pentru o clipă, racorduri la istoria recentă, pe cât de reală, pe atât de amară sau tragică.